

KSZTAŁCENIE WSPÓŁCZESNYCH DZIENNIKARZY. WYBRANE PROBLEMY

Łukasz Donaj

**Doktor Habilitowany nauk humanistycznych w zakresie nauk o polityce,
profesor UAM,**

**Wydział Nauk Politycznych i Dziennikarstwa,
Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu, Polska**

Ujawnianie afer, dalekie podróże, kontakty z ludźmi z pierwszych stron gazet - tak wyobrażamy sobie zawód dziennikarza. Ale czy to wyobrażenie odpowiada prawdzie?¹ Jak wskazuje znany polski dziennikarz, Stefan Bratkowski², dziennikarzem można zostać z dnia na dzień. Jeżeli ktoś ma talent do pisania czy łatwość mówienia, opowiadania, umie słuchać ludzi - bo to jest bardzo istotne - więc umie zbierać informacje i przestrzega podstawowej zasady, że trzeba słuchać obu stron, nie tylko jednej, by nie stać się ofiarą pierwszego, a czasem jedyne go informatora, to może dziennikarzem zostać nawet bez szkół. Na ogół to zawód dla ekstrawertyków, ale znałem wielu introwertyków, którzy też zostali świetnymi dziennikarzami. Więc nie jest powiedziane, że tylko pewien typ osobowości warunkuje uprawianie dziennikarstwa³.

Zawód dziennikarza w Polsce, podobnie jak w niektórych innych krajach, jest zawodem otwartym. Żeby go uprawiać, nie trzeba ukończyć bardzo modnego dzisiaj kierunku: dziennikarstwo i komunikacja społeczna, widniejącego w ofercie kilkunastu uczelni publicznych i niepublicznych, adresowanej do kandydatów na studia. Kierunek o takiej nazwie pojawił się w Polsce dopiero w połowie lat dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku, choć dziennikarstwo, w różnych formach, można było studiować na kilku uniwersytetach dużo wcześniej w ramach specjalizacji na naukach politycznych, na studiach podyplomowych etc.⁴ W Europie funkcjonuje wiele zróżnicowanych typów i form kształcenia dziennikarzy, ale - po uwzględnieniu podobieństw i różnic - można je sprowadzić do dwóch modeli: kontynentalnego i anglosaskiego. Na kontynencie preferuje się kształcenie akademickie, w którym nacisk kładzie się na wiedzę ogólną, osadzoną

¹ Zawód - dziennikarz. *Perspektywy*,

http://old.perspektywy.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=263 (14.12.2019).

² Szerzej na temat S. Bratkowskiego, zob. m.in.: *Stefan Bratkowski - Encyklopedia Solidarności*, http://www.encysol.pl/wiki/Stefan_Bratkowski (14.12.2019); *Stefan Tadeusz Aleksander Bratkowski - Studio Opinii. Niezależny portal dziennikarski, w Sieci od 1.10.2008*, <http://web.archive.org/web/20140627042921/http://studioopinii.pl/o-redakcji/1178-2/> (14.12.2019); *BRATKOWSKI Stefan - Stowarzyszenie Dziennikarzy Polskich. Oddział Warszawa*, <http://web.archive.org/web/20140223045313/http://sppwarszawa.pl/czonkowie-stowarzyszenia/302-stefan-bratkowski.html> (14.12.2019).

³ *Zawód - dziennikarz...*, op. cit.

⁴ E. Chudziński, *Dziennikarstwo jako dodatkowa specjalizacja. Z doświadczeń Studium Dziennikarskiego UP*, „*Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis*”, XII (2012), s. 334.

w szerokim kontekście filozoficzno-kulturowym, natomiast praktyczne umiejętności zdobywa się dopiero w pracy zawodowej. W Anglii, krajach skandynawskich, a także w Niemczech uczy się zawodu i praktycznych umiejętności w bliskim kontakcie z mediami⁵. Obecnie w większości krajów europejskich kształceniem dziennikarzy zajmują się przede wszystkim wyspecjalizowane szkoły dziennikarskie i uniwersytety, choć nie zanikło przygotowanie do zawodu przez pracę, zwłaszcza tam, gdzie istniała długa tradycja w tym względzie. Konkurencyjność tych dwóch modeli sprawiła, że w kształceniu akademickim zwiększa się udział zajęć praktycznych, zaś kandydaci na dziennikarzy przyuczani do zawodu w mediach coraz częściej uzupełniają wiedzę teoretyczną i ogólną w szkołach wyższych, podejmując studia podyplomowe lub uczestnicząc w tzw. kształceniu ustawicznym⁶.

Dla przykładu, zgodnie ze Standardami nauczania dla kierunku studiów: **DZIENNIKARSTWO I KOMUNIKACJA SPOŁECZNA**⁷ program studiów na Wydziale Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza (uczelni o międzynarodowej renomie)⁸ obejmuje w toku studiów licencjackich, w ramach poszczególnych modułów:

1. **MODUŁ KSZTAŁCENIA OGÓLNEGO** przedmioty takie jak: Technologia informacyjna; Edukacja informacyjna i źródłowa; Bezpieczeństwo i higiena pracy; Ochrona własności intelektualnej; Wychowanie fizyczne (tylko studia stacjonarne); Język obcy (do wyboru); Język obcy w komunikowaniu społecznym (do wyboru); Logika; Najnowsza historia powszechna; System polityczny RP; Business skills; Zajęcia do wyboru (5 przedmiotów), w tym jeden moduł w języku obcym;
2. **MODUŁ KSZTAŁCENIA PODSTAWOWEGO:** Filozofia; Wstęp do nauki o państwie i prawie; Wstęp do nauki o komunikowaniu; Podstawy marketingu;

⁵ E. Chudziński, *Dziennikarstwo jako dodatkowa specjalizacja. Z doświadczeń Studium Dziennikarskiego UP*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis”, XII (2012), s. 334; M. Schmidt, *Nauczanie dziennikarstwa w Polsce*, w: *Media i dziennikarstwo na przełomie wieków*, pod red. J. Adamowski, Warszawa 1998.

⁶ E. Chudziński, *Dziennikarstwo jako dodatkowa specjalizacja. Z doświadczeń Studium Dziennikarskiego UP*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis”, XII (2012), s. 334; J. Adamowski, „*Uwagi i refleksje na temat kształcenia dziennikarzy w Polsce i Europie*”. Materiały przygotowane na konferencję o kształceniu dziennikarzy, zorganizowaną przez Wyższą Szkołę Dziennikarską im. Melchiora Wańkowicza w Warszawie.

⁷ Patrz: *Standardy kształcenia dla kierunku studiów: Dziennikarstwo i komunikacja społeczna / Załącznik nr 18*, http://www.bip.nauka.gov.pl/g2/oryginal/2013_05/77243aed74c9b654a00c86e821f3ee9b.pdf (14.12.2019); S. Gawroński, R. Polak, *Dziennikarstwo i komunikacja społeczna – nowe wyzwania. Kierunki zmian w kształceniu w zakresie dziennikarstwa i komunikacji społecznej*, Rzeszów 2010; M. Kuś, *Standardy kształcenia dziennikarzy w Polsce*, <https://pl.ejo-online.eu/dziennikarstwo-polityczne/standardy-ksztalcenia-dziennikarzy-w-polsce> (14.12.2019).

⁸ *UAM uniwersytetem europejskim. EPICUR stał się faktem*, <https://amu.edu.pl/universytet/z-zycia-universytetu/newsy/uam-universytetem-europejskim-epicur-stal-sie-faktem> (14.12.2019); *UAM uczelnią badawczą*, <https://amu.edu.pl/dla-mediow/komunikaty-prasowe/uam-uczelnia-badawcza> (14.12.2019); *UAM wśród najlepiej kształcących europejskich uczelni według Times Higher Education Europe Teaching Ranking*, <https://amu.edu.pl/dla-mediow/komunikaty-prasowe/uam-wsrod-najlepiej-ksztalcacych-europejskich-uczelni-wedlug-times-higher-education-europe-teaching-ranking> (14.12.2019) etc.

Ekonomia; Podstawy organizacji i zarządzania; Współczesne systemy polityczne; Socjologia ogólna; Historia Polski XX w.

3. **MODUŁ KSZTAŁCENIA KIERUNKOWEGO:** Gatunki dziennikarskie; Historia mediów; Polski system medialny; Warsztat dziennikarza; Public Relations; Techniki nowych mediów; Systemy medialne na świecie; Kultura języka; Prasoznawstwo; Prawo mediów; Retoryka i erystyka; Dziennikarskie źródła informacji; Etyka dziennikarska; Seminarium dyplomowe; Praktyka zawodowa (3 miesiące);
4. **MODUŁ KSZTAŁCENIA SPECJALNOŚCIOWEGO: reklama i promocja** - Marketing społeczny; Wprowadzenie do pracy w studio radiowym i telewizyjnym; Podstawy reklamy; Socjotechnika; Psychologia reklamy; Reklama telewizyjna i radiowa; Tekst reklamowy; Fotografia reklamowa; Badania marketingowe; Reklama prasowa i outdoorowa; Reklama internetowa (display, pozycjonowanie, adwords); Marketing interaktywny (direkt mail, e-mailing, mobile marketing); Promocja; Budowanie marki; Grafika reklamowa; Prawo reklamy; Wizualizacja; Komunikacja marketingowa poprzez social media i blogi (Web 2.0); Kampanie reklamowe; Trening interpersonalny; Negocjacje;
5. **MODUŁ KSZTAŁCENIA SPECJALNOŚCIOWEGO: dziennikarstwo** - Sztuka mówienia; Wprowadzenie do pracy w studio radiowym i telewizyjnym; Warsztat dźwięku i obrazu; Pracownia prasowa; Pracownia radiowa; Pracownia telewizyjna; Dziennikarstwo internetowe; Fotografia prasowa; Warsztat krytycznej analizy mediów (News Literacy); Trening interpersonalny; Marketing i reklama; Film dokumentalny;
6. **MODUŁ KSZTAŁCENIA SPECJALNOŚCIOWEGO: marketing online** - Wywieranie wpływu społecznego; Wprowadzenie do marketingu on-line; Socjologia Internetu; Planowanie kampanii internetowej; Prezentacje biznesowe; Strategia marki; Promocja w wyszukiwarkach, reklama display i programmatic; Copywriting; Prawo internetowe; Analityka i wykorzystanie danych w marketingu internetowym; Social media; Film w komunikacji marketingowej; PR w Internecie; User Experience; Projektowanie stron www; Grafika w komunikacji marketingowej; Psychologia Internetu; E-commerce;
7. **MODUŁ KSZTAŁCENIA SPECJALNOŚCIOWEGO: nowe media** – Rysunek; Wprowadzenie do pracy w studio radiowym i telewizyjnym; Dźwięk; Montaż; Kreatywne myślenie; Grafika; Fotografia; Programowanie; DTP; Film; Animacja; Web design; Projekty internetowe; Sztuka operatorska⁹.

Z kolei w toku studiów magisterskich uzupełniających:

1. **MODUŁ KSZTAŁCENIA OGÓLNEGO:** Język obcy (do wyboru); Bezpieczeństwo i higiena pracy; Soft skills;

⁹ Dla kandydata / Studia I stopnia (licencjackie) / Dziennikarstwo i komunikacja społeczna, <https://wnpid.amu.edu.pl/dla-kandydata/studia-i-stopnia-licencjackie/dziennikarstwo-i-komunikacja-spoeczna> (14.12.2019).

2. **MODUŁ KSZTAŁCENIA PODSTAWOWEGO:** Psychologia społeczna; Zajęcia do wyboru (dwa przedmioty);
3. **MODUŁ KSZTAŁCENIA KIERUNKOWEGO:** Teoria komunikowania masowego; Stosunki międzynarodowe; Metody badań medioznawczych; Komunikowanie międzynarodowe i międzykulturowe; Opinia publiczna; Prawo autorskie; Pragmatyka językowa; Analiza dyskursu medialnego; Media lokalne i środowiskowe; Ekonomia mediów; Seminarium magisterskie (do wyboru); Praktyka zawodowa (3 miesiące, 13 tygodni, 65 dni lub 520 godz.);
4. **MODUŁ KSZTAŁCENIA SPECJALNOŚCIOWEGO: reklama i promocja** – Marketing; Wprowadzenie do pracy w studio radiowym i telewizyjnym; Podstawy reklamy; Psychologia reklamy; Promocja; Badania marketingowe; Grafika reklamowa; Reklama w Internecie; Public Relations; Prawo reklamy; Negocjacje; Budowanie marki; Kampanie reklamowe;
5. **MODUŁ KSZTAŁCENIA SPECJALNOŚCIOWEGO: dziennikarstwo** - Pracownia prasowa; Pracownia radiowa; Pracownia telewizyjna; Wprowadzenie do pracy w studio radiowym i telewizyjnym; Dziennikarstwo internetowe; Marketing i reklama; Techniki nowych mediów; Trening interpersonalny; Fotografia prasowa;
6. **MODUŁ KSZTAŁCENIA SPECJALNOŚCIOWEGO: nowe media** – Rysunek; Wprowadzenie do pracy w studio radiowym i telewizyjnym; Dźwięk; Montaż; Kreatywne myślenie; Grafika; Fotografia; Programowanie; DTP; Film; Animacja; Web design; Projekty internetowe;
7. **MODUŁ KSZTAŁCENIA SPECJALNOŚCIOWEGO: zarządzanie komunikacją w biznesie** - Analizy i badania w komunikacji marketingowej; Komunikacja poprzez nowe media; Zarządzanie komunikacją wewnętrzną w firmie; Zarządzanie informacją w sytuacji kryzysowej; Sztuka autoprezentacji i wystąpień publicznych; Kreatywność w biznesie; Komunikacja interpersonalna; Odpowiedzialność społeczna biznesu; Portale społecznościowe w komunikacji; Programowanie neurolingwistyczne; Marketing i reklama; Zintegrowana komunikacja marketingowa przedsiębiorstwa; Zarządzanie projektem; Brand planning; Media relations;
8. **MODUŁ KSZTAŁCENIA SPECJALNOŚCIOWEGO: dziennikarstwo sportowe i zarządzanie w sporcie** - Warsztat radiowego dziennikarza sportowego; Warsztat telewizyjnego dziennikarza sportowego; Warsztat prasowego dziennikarza sportowego; Warsztat internetowego dziennikarza sportowego; Wprowadzenie do pracy w studio radiowym i telewizyjnym; Montaż materiałów sportowych; Historia sportu; Techniki pracy sprawozdawcy sportowego. Piłka nożna; Techniki pracy sprawozdawcy sportowego. Piłka siatkowa; Techniki pracy sprawozdawcy sportowego. Żużel; Public relations i media relations w sporcie; Management w klubie sportowym; Dietetyka i doping w sporcie; Organizacja, promocja i

zarządzanie imprezami sportowymi; Sport jako instrument polityki; Marketing sportowy; Zagraniczna prasa sportowa; Psychologia sportu w praktyce¹⁰.

Warto też podnieść, że powyższe studia prowadzone są (na poziomie studiów magisterskich) również w języku angielskim¹¹. Szczególną uwagę należy zwrócić ponadto na kwestię praktyk zawodowych. Można/należy je - w zależności od trybu studiów odbywać w redakcjach, instytucjach, firmach, fundacjach, stowarzyszeniach. Zazwyczaj trwają od 2 do 6 tygodni w jednym miejscu. Zakres obowiązków musi być zgodny z kierunkiem studiów. Studenci z zagranicy mogą współpracować z fundacjami zajmującymi się kwestiami migrantów, uchodźców oraz współpracy międzynarodowej. Studenci często wybierają na praktyki agencje reklamowe, firmy marketing online, działy promocji albo komunikacji z otoczeniem lub w biurach prasowych.

Jak wskazuje R. Bratkowski, w uczelniach dziennikarskich kształcą się często i dziennikarzy, i ludzi od public relations. Dla kogoś zajmującego się public relations przygotowanie dziennikarskie jest, oczywiście, rzeczą bardzo pożyteczną, co więcej ogromny procent ludzi public relations to ludzie, którzy przygotowywali się do dziennikarstwa, a zajęli się public relations. Jednakże ten styk dziennikarstwa z biznesem jest bardzo niebezpieczny. Jeżeli dziennikarze nie odróżniają swoich ról od ról pracowników reklamy czy marketingu, to jest to jedno z wielkich niebezpieczeństw, ponieważ to również zagraża naszej wiarygodności. Jeżeli wiadomo, że można kupić dobrą opinię dziennikarza o czymś, to traci nie jeden dziennikarz, tracą wszyscy. Ten zawód niesie więc mnóstwo niebezpieczeństw, ale jest to zawód pasjonujący. Studiowanie dziennikarstwa ma jeden plus: na ogół w tych szkołach uczą dziennikarze z doświadczeniem i ktoś, kto wykazuje się zdolnościami w tej swojej szkole, ma łatwiejszy start dlatego, że się zdążył pokazać tym, którzy ten zawód reprezentują, a my w naszym zawodzie przekazujemy sobie informacje o zdolnych ludziach. Ale - jak pisze R. Bratkowski - „znam ludzi, którzy przychodzili do tego zawodu po innych studiach. To też normalna praktyka”¹².

Zdaniem I. Hofman w planie jakości dziennikarstwa muszą być uwzględnione: poziom wykształcenia dziennikarzy, etyka mediów, czynniki ekonomiczne. Triada ta oddaje rzeczywiste oczekiwania odbiorców mediów, gdyż opisuje kompetencje i przyzwoitość dziennikarską w warunkach

¹⁰ Dla kandydata / Studia II stopnia (magisterskie) / Dziennikarstwo i komunikacja społeczna, <https://wnpid.amu.edu.pl/dla-kandydata/studia-ii-stopnia-magisterskie/dziennikarstwo-i-komunikacja-spoleczna> (14.12.2019).

¹¹ Dla kandydata / Studia II stopnia (magisterskie) / Dziennikarstwo i komunikacja społeczna (studia II stopnia w jęz. angielskim); <https://wnpid.amu.edu.pl/dla-kandydata/studia-ii-stopnia-magisterskie/dziennikarstwo-i-komunikacja-spoleczna-studia-ii-stopnia-w-jez.-angielskim> (14.12.2019).

¹² Zawód - dziennikarz..., op. cit.

zróźnicowania rodzajowego mediów¹³. Tylko tak bowiem możliwe będzie podjęcie wyzwania, jakim jest przywrócenie dziennikarstwu zaufania publicznego przez odnowienie klasycznego paradygmatu dziennikarstwa jako zawodu i jako misji, o czym pisał chociażby R. Kapuściński¹⁴.

Jak słusznie podkreśla B. Sobczak, niewątpliwie rozwój nowych mediów rozszerzył dostęp do zawodu dziennikarskiego. Powstające informacyjne serwisy internetowe umożliwiają każdemu współtworzenie ich zawartości i masowy kolportaż treści. Narodziło się tak zwane dziennikarstwo obywatelskie uprawiane przez niezawodowych dziennikarzy w interesie społecznym, co dowodziłoby tezy, że dziennikarstwem można zajmować się bez odpowiedniego wykształcenia. Nie oznacza to jednak, że bez odpowiednich umiejętności. Żyjemy w społeczeństwie informacyjnym, a więc takim, w którym każdy (albo większość) ma dostęp do informacji. Ludzie są przygotowani i zdolni do użytkowania systemów informatycznych, umieją więc znaleźć informację, która, zwłaszcza dzięki Internetowi, jest łatwo dostępna. Pozostaje jednak problem jej interpretacji, zdolności do samodzielnej oceny, co znaczy znaleziona informacja w kontekście innych informacji i jak można jej użyć. Do takiej interpretacji potrzebna jest wiedza (często z informacją myłona). Istotą wiedzy jest bowiem rozumienie związków pomiędzy różnymi informacjami. Tylko mając odpowiednią wiedzę, można wnioskować, a na podstawie wniosków podejmować decyzje. W dobie powszechnego dostępu do informacji wzmacnia się więc rola ekspercka dziennikarzy, którzy potrafią informację zweryfikować i zinterpretować. I w tym dostrzec należy znaczenie wykształcenia. To studia uczą syntezy, zadawania pytań, budowania hipotez, dochodzenia do wniosków. Szybki rozwój nowych technologii informacyjnych powoduje, że rośnie zapotrzebowanie na profesjonalne, wykształcone kadry medialne, w tym na wykształconych dziennikarzy¹⁵.

Oprócz sformułowania „obywatelski”, warto też przypomnieć jeszcze jeden termin - „służebność”. O nim pisała m.in. zasłużona Józefa Hennełowa (dziennikarka, publicystka, felietonistka, poseł na Sejm X i I kadencji Sejmu RP,

¹³ I. Hofman, *Nowe dziennikarstwo. Próba rekonstrukcji modelu*, „Athenaeum”, 49/2016, s. 74; *Ankieta*, „Tygodnik Powszechny”, 3/2006.

¹⁴ I. Hofman, *Nowe dziennikarstwo...*, op. cit., s. 69.

Acz warto wspomnieć, że o wspomnianym R. Kapuścińskim wiele osób nie ma najlepszego zdania, zarówno w kontekście życia prywatnego, jak i - co dla nas szczególnie ważne - zawodowego. Patrz chociażby: M. Tomaszewski/mat/k, *Cesarz Kapuściński. Legenda zdjęta z ołtarzy*, <https://www.tvn24.pl/kultura-styl,8/cesarz-kapuscinski-legenda-zdjeta-z-oltarzy,127089.html> (14.12.2019); *Rozmowa z Arturem Domosławskim*, przeprowadzona przez: D. Passent, <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/kultura/1502331,1,rozmowa-z-arturem-domoslawnskim.read> (14.12.2019); *Córka Kapuścińskiego przegrała proces z autorem książki o jej ojcu. Domosławski nie musi przeproszać*, łz, pszl, <https://www.tvp.info/21384916/corka-kapuscinskiego-przegrala-proces-z-autorem-ksiazki-o-jej-ojcu-domoslawnski-nie-musi-przeproszac> (14.12.2019).

¹⁵ B. Sobczak, *Kształcenie dziennikarzy. Wyzwania, koncepcje, metody*, „Polonistyka. Innowacje”, 4/2016, s. 34-35; M. Siwicki, *Dziennikarz w ujęciu ustawy Prawo prasowe – problematyka terminologiczna*, <https://czasopisma.beck.pl/monitor-prawniczy/artukul/dziennikarz-w-ujeciu-ustawy-prawo-prasowe-problematyka-terminologiczna/> (15.12.2019).

w latach 1948–2012 związana z „Tygodnikiem Powszechnym”), podkreślając: „Ta kategoria wydaje mi się szczególnie ważna, choć osaczona przez bardzo groźne pułapki. (...) w zawodzie dziennikarza zakodowane jest nieuchronnie coś, co graniczy z nadużyciem w imię spełniania podstawowego obowiązku, jakim jest zaspokojenia prawa ludzi do bycia poinformowanymi. Dziennikarz, po pierwsze, dla zebrania informacji wciąż przekracza granicę pomiędzy dozwoloną a niedozwoloną penetracją dziedzin życia ludzkiego; po drugie, sam dokonuje selekcji informacji, uszeregowania ich według kryterium wagi (...); po trzecie, zadowala się informowaniem nawet tam, gdzie na miejscu jest już tylko działanie, postawa czynu a nie opis. o napięcie, wewnętrzna antynomia, której uniknąć nie sposób, ilustrowana jest najlepiej przez dwie postacie symboliczne: fotoreportera padającego od kuli na pierwszej linii frontu i fotoreportera zwracającego się do zespołu egzekucyjnego, aby inaczej usytuował scenę rozstrzelania, bo oświetlenie będzie korzystniejsze dla zdjęcia. Oba fakty są prawdziwe, ten pierwszy obrasta coraz większą liczbą przykładów, nazwisk wspominanych z podziwem, ale i ten drugi nie jest jednostkowy (...). W tym rozdarciu właśnie służebność staje się powinnością. Przekazywanie informacji – po coś, po coś ważnego, ważniejszego od samej atrakcyjności zajęcia dziennikarskiego. Służy się sprawie większej od siebie (dlatego media zajmujące się wyłącznie rozrywką nie bardzo mogą posługiwać się takim usprawiedliwieniem). Równocześnie jednak hasło „służebność” zaczyna się natychmiast niebezpiecznie zbliżać do granicy, poza którą jest już tylko sfera zdrady zawodu: do propagandy, w której cel (zmanipulowanie świadomości odbiorcy) usprawiedliwia użycie każdej metody ze znanego dziennikarzowi arsenału środków”¹⁶.

Jednak, czy z myślą o owym dziennikarstwie obywatelskim pojawią się jakieś nowe inicjatywy edukacyjne? Dzisiaj zachęca się obywateli w społeczeństwach demokratycznych do wchodzenia w role społeczne zarezerwowane jeszcze do niedawna dla profesjonalnych dziennikarzy. Ale nie wszyscy zechcą respektować kanony i kodeksy tego zawodu, takie jak służba społeczeństwu, odpowiedzialność za słowo, bezstronność, niezależność, etyka dziennikarska, a nade wszystko zdobywać nowe - w stosunku do posiadanych — umiejętności i kompetencje niezbędne do wypełniania tych funkcji¹⁷. Odpowiedź na te i inne pytania, poznamy - oby - w ciągu najbliższych lat.

¹⁶ J. Hennelowa, *Dziennikarstwo służebne - fikcja czy powinność*, w: *Kształcenie dziennikarzy w Polsce. Wybrane problemy*, pod red. T. Wallasa, Poznań 1997, s. 6.

¹⁷ E. Chudziński, *Dziennikarstwo jako dodatkowa specjalizacja. Z doświadczeń Studium Dziennikarskiego UP*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis”, XII (2012), s. 336.